

Versione 1

Vittoria del tribuno Camillo contro i Falisci

Il tribuno Camillo, inviato a guidare la guerra contro il popolo dei Falisci, grazie a un traditore scopre il luogo del loro accampamento, li accerchia, costringendoli alla fuga, e quindi riesce a prevalere su di loro, provocando una strage.

M. Furius Camillus, cui¹ bellum in Faliscos mandatum erat, ab Urbe discessit; bello Camilli gloria crevit ac victoria subsidio Camillo in patria quoque venit. Nam Falisci intra moenia propter Romanorum timorem manserunt atque Camillus, postquam in tuto absconditoque loco castra locaverat, populatione agrorum atque incendiis villarum hostes provocavit. Falisci tandem ex urbe ad propinquum flumen processerunt ac castra locaverunt in loco aspero ac hosti ignoto. Camillus autem a transfuga, qui² mercedis causā Faliscos prodiderat, per agros ductus est ac nocte ad campum milites movit. Primāque luce sic suis militibus dixit: «Cum Falisci circumdati erunt ac fugam temptaverint, eos³ invademus, capiemus fundemusque». Itaque magna clades fuit: multi caesi, hostium pars ante urbis moenia cecidit, dum portas petit, pars in ipsis⁴ castris.

(da LIVIO)

1 cui: «a», dat. m. sg.

2 qui: «chi», nom. m. sg.

3 eos: «li», acc. m. pl.

4 ipsis: «stessi», abl. n. pl.

Versione 2

Camillo esorta alla battaglia i soldati sfiduciati

Il tribuno militare Furio Camillo ricorda ai soldati spaventati dal numero dei nemici le vittorie passate e li esorta a combattere con onore.

Camillus pugnam parabat copiasque instruebat, sed centuriones inopinate renuntiavērunt: «Militum mentes turbatae sunt, arma segnīter capta sunt, magno cum timore e castris legionarii excessērunt, quia rumores de magno hostium numero per legionis ordines diffusi sunt». Tunc Camillus in equum insiluit et ante signa copias de pristina virtute admonuit: «Tristitiae atque cunctationi cedere non debetis, milites! Hostis est perpetua materia virtutis gloriaeque vestrae. Vos (“voi”, nom.) virtute hostes semper superavistis: a me (“da me”) magna cum gloria contra hostes ducti estis et trigeminae victoriae triumphum ex Volscis et Aequis et ex Etruria nuper egistis. Camillum, quod non dictator, sed tribunus pugnae signum dedit, non agnoscitis duce[m]?». Deinde signum pugnae dedit, ex equo desiluit, signifērum arripuit et contra hostes traxit. Milites, quia Camillus iam senectute invalidus exemplum virtutis tam clarum praebuit, magnum clamorem sustulērunt (da tollo) et cum imperatore in hostes procucurrērunt: diu acriter pugnatum est, sed Romani tandem hostes fugavērunt.

Esercizi di analisi e trasformazione delle frasi da attive a passive o viceversa

Esercizio 1

1. *Frustra, cum ad senectam canosque capillos veneris, adulescentiam repetes* (PUBLILIO SIRO).
2. *Nondum Hannibal e castris moverat, cum militum armorumque clamorem audivit* (LIVIO).
3. *Quia hostes appropinquabant, consul sic legioni dixit: «Dum est facultas, ad castra contendimus».*
4. *Postquam regio ferro ignique evastata erat, consul agro hostium excessit et ad Mutinam totum agmen duxit* (LIVIO).
5. *Dum Alexander in India multa proelia vincit, Graeci milites in colonias a rege deducti circa Bactra seditionem parabant.*
6. *Postquam consules Galliam reliquerant, Senones Galli Romana castra cum ferocia oppugnaverunt.*
7. *Cum liberos, honestos viros, dilexero, patrem quoque amabo, quia in liberis patris honestatem memoriamque bonae familiae semper inveni* (PLINIO IL GIOVANE).
8. *Scipio in equo magnā cum audaciā mansit donec ab hoste telum missum ad pectus eius [«suo, di lui»] pervenit* (BELLUM AFRICUM).
9. *Metellus, postquam nox fuit, in castra revertit sed Antonii agmina ad bellum iam contenderant* (SALLUSTIO).
10. *Postquam ad horam praestitutam venerunt socii, consul extra portam Capenam castra militesque locat.*
11. *Praetor tacuit donec auctores seditionis in forum cum sociis deducti sunt* (LIVIO).
12. *Postquam in Leuctrica pugna militum magna pars interempta est, Lacedaemonii victoriam ac pristinum imperium perdiderunt* (CORNELIO NEPOTE).

Esercizio 2

1. *De Antonii sceleribus omitto quia nunc sine teste dico* (CICERONE).
2. *A duce milites trans flumen moti erant quoniam Germani castra in colle posuerant.*
3. *Roma deserta erat a civibus, quia feri Galli cum magno militum numero ad urbem appropinquabant.*
4. *Gracchus belli signum dedit quia hostes iam territi erant Romanorum militum clamore* (LIVIO).
5. *Non quia ardua sunt non audemus, sed quia non audemus ardua sunt* (SENECA).
6. *Quoniam ad aptum locum perventum est, captivos mulieresque cum servis reliquimus* (CESARE).
7. *Pompei legioni adiuncti erant Gallograeci pedites, quoniam multi Romani pedites aegri erant post longum proelium apud Numantiam, Hispanam urbem.*
8. *Appius Claudius magnam laudem a civibus obtinuit, quia legem contra populum dissuaserat* (LIVIO).
9. *Pugiles ingemescunt non dolore, sed quia profundenda voce [«nell'emissione della voce»] corpus intenditur* (CICERONE).
10. *Nocte quoque pugnatum est et proelium horrendum fuit, quoniam hostes tela in nostra capita mittebant et multi milites iam vulnerati erant* (CESARE).

Esercizi sui pronomi relativi

Esercizio 1

Specifica genere, numero e funzione sintattica del pronome relativo, dopo averne sottolineato l'antecedente. L'esercizio è avviato.

1. Quel dipinto che hai visto al museo è opera di Leonardo. (m. sing. compl. ogg.)
2. L'aereo su cui ti sei imbarcato è il più grande della compagnia italiana. (.....)
3. Il vigile al quale hai chiesto ti darà informazioni più chiare sul percorso migliore per arrivare in centro. (.....)
4. L'amica di cui ti ho parlato non potrà partecipare al viaggio insieme a noi. (.....)
5. I Romani, la cui abilità in guerra è certa, sconfissero molti popoli. (.....)
6. Il sentiero per il quale si giunge alla vetta è molto scosceso. (.....)

Esercizio 2

Cerchia l'antecedente a cui si riferisce il pronome relativo evidenziato.

1. *Magistri amant discipulos quibus studium placet.* • 2. *Puellae, quarum modestiam laudas, mihi carae sunt.* • 3. *Parva fuerunt Romae initia, cuius gloria et magnitudo omnibus nota est.* • 4. *Felices parentes quorum liberi dociles sunt.* • 5. *Mors, cui somnus similis est, non terret hominem, cuius vita innocens fuit.* • 6. *Non omnes agri quos agricola habet fertiles sunt.*

Esercizio 3

Traduci il pronome relativo in base all'antecedente. L'esercizio è avviato.

1. <i>mulieres</i>	che (sogg.)	<i>quae</i>
2. <i>homines</i>	a cui	.....
3. <i>templum</i>	presso cui	.....
4. <i>animalia</i>	che (sogg.)	.....
5. <i>iter</i>	attraverso cui	.....
6. <i>magistrorum</i>	grazie a cui	.....
7. <i>pater</i>	con cui	.....
8. <i>fides</i>	che (compl. ogg.)	.....
9. <i>exercitu</i>	di cui	.....
10. <i>res</i>	a causa delle quali	.....

Esercizio 4

Analizza e traduci le seguenti frasi:

1. *Belgae proximi sunt Germanis, quibuscum continenter bellum gerunt.* • 2. *Syracusas, quae loci natura valde munitae erant, Marcellus cepit.* • 3. *Pythagoras fuit in Italia iisdem temporibus quibus L. Brutus patriam liberavit.* • 4. *Die, quo parentes perventuri sunt, in villa omnes liberi erunt.* • 5. *Sacram existimamus legem quae civibus data est.* • 6. *Caesar T. Labienum legatum cum legionibus, quas ex Britannia reduxerat, in Morinos misit.*

Versione 3

La battaglia di Maratona

Gli Ateniesi, nonostante l'esiguo numero e il mancato aiuto degli Spartani, combattono valorosamente a Maratona respingendo l'esercito persiano del re Dario.

Dariūs, Persarum rex, quia Graeciam in suam potestatem redigere cupiebat, classem quingentarum ("500", gen. f. plur.) navium comparavit, Datim et Artaphernem duces delēgit, qui ("che", nom. m. plur.) ad Atticam accesserunt et copias Marathōna deduxerunt. Athenienses auxilium a Lacedaemoniis petiverunt Phidippidemque cursorem Lacedaemōnem miserunt. At inter Graecas urbes Plataeenses uni Athenis auxilia praeberunt: Lacedaemōnes enim copias sero miserunt, quod Apollinis sacra perficere debebant. Interea Miltiades unus inter decem ("dieci", indecl.) praetores urbis Athenarum castra extra urbem ponere censuit. Miltiadis auctoritate Athenienses copias ex urbe eduxerunt locoque idoneo sub imo monte castra posuerunt. Deinde prima luce magno animo pauci contra magnum exercitum ("esercito", acc. m. sing.) proelium necopinato commiserunt. Datis locum suis iniquum videbat, tamen propter copiarum suarum numerum victoriam sperabat neque configere recusavit. Athenienses autem animo ac virtute barbaros superaverunt et non solum e campo Marathonio, sed etiam ex Atticae oris hostes expulerunt. Nam Persae perturbate fugerunt neque castra sua, sed naves recta via petierunt.

Versione 4

Eroismo spartano alle Termopili

Presso l'angusto passaggio delle Termopili, l'esercito persiano, convinto di superare l'ostacolo senza difficoltà, affronta i trecento Spartani guidati da Leonida.

Xerxes, Darēi filius, magnam pedum equitumque multitudinem in Graeciam per Thraciam traduxit. Cum autem ad Atticam appropinquavit et apud angustias in Thermopylis castra posuit, contra Xersem missus est Leonidas, Lacedaemoniorum rex cum trecentis ("trecento", abl. m. plur.) militibus. Rex, qui hostium paucitatem contemnebat, ad pugnam suos misit. Tum acriter pugnatum est et Graecorum militum virtus mira fuit, tres dies ("tre giorni", acc. m. plur.) enim infinitae hostium multitudini resisterunt. Postea, quia Persae iam montis cacumen tenebant, omnes viri Graeci in pugna strenue ceciderunt. Sed Lacedaemoniorum mors vana non fuit, nam interea Athenienses ex urbe in naves effugere valuerunt.

Il coraggio di Muzio Scevola

Anche se fallisce nell'obiettivo di uccidere il re rivale Porsenna, il giovane Muzio guadagna l'ammirazione del nemico per il coraggio con cui si punisce per l'errore commesso.

Roma a Porsēnna, Etruscorum rege, obsidebatur et iam fere capiebatur. Tunc C. Mucius adulescens populum Romanum servitute indignum putat, quia numquam bello victus est neque ab hostibus ullis obsessus est. Ergo Mucius penetrare in hostium castra constituit. Sic trans Tibērim navit et ad hostium castra pervēnit. In conferta turba prope regium tribūnal incognitus constītit. Ibi scribam cum rege vidit: militibus enim stipendium dabatur. Mucius autem regem a scriba non distinxit: sic scribam pro rege audaciter interfēcit. Romanus vir statim in vincla coniectus est et ante regis tribūnal destitūtus est. Tunc Mucius magnā voce verba virtute plena pronuntiavit: «Romanus civis sum. Facinus viro Romano dignum temptavi, sed errāvi». Deinde magnā audaciā dextēram (sott. "mano") in focum iniēcit. Rex verbis facinoribusque Mucii valde permōtus est et: «Nunc» inquit ("disse") «iure belli liberum te ("te", acc.) inviolatumque ad urbem tuam dimitto». Animoso iuvēni postea Scaevolae a dextrae (sott. "della mano") clade cognomen inditum est.